

نگاهی بر ابعاد و مولفه های هویت شهری

فرشید الماسیه

کارشناس مهندسی کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهبهان، ایران.

چکیده

این پژوهش با هدف نگاهی بر ابعاد و مولفه های هویت شهری انجام شد. روش تحقیق کتابخانه ای با استفاده از کتب، مقالات و پایان نامه ها و... انجام گرفت. در این پژوهش ضمن تعریف هویت و هویت شهری، هویت شهری از ابعاد مختلف هویت کالبدی، هویت بصری و هویت شناختی مورد بررسی قرار گرفت. سپس مولفه های هویت شهری از قبیل مولفه های طبیعی، مصنوع، انسانی و این همانی با اشیا و فضاها هویت شهری معرفی شدند و در پایان نیز نظریه ها و مکاتب فکری مختلف راجع به هویت شهری و حفظ هویت ارائه گردید.

واژه های کلیدی: شهر، هویت، هویت شهری، شهرداری

مقدمه

هویت شهری به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در مطالعات شهری، به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، نشانه‌ها و عناصر فرهنگی، اجتماعی و فضایی اشاره دارد که یک شهر را از دیگر شهرها متمایز می‌کند. این هویت نه تنها تحت تأثیر تاریخ و فرهنگ محلی قرار دارد، بلکه به تعاملات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیز وابسته است. با توجه به رشد سریع شهرنشینی و تغییرات ناشی از جهانی‌سازی، بررسی ابعاد و مولفه‌های هویت شهری به یک ضرورت تبدیل شده است. انواع هویت شهری شامل هویت تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و فضایی است که هر یک از این انواع به نوبه خود تأثیرات خاصی بر شکل‌گیری و توسعه شهرها دارند. هویت تاریخی به میراث فرهنگی و بناهای تاریخی اشاره دارد که نشانه‌های هویت یک شهر را تشکیل می‌دهند. هویت فرهنگی به آداب و رسوم، زبان، هنر و فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با ساکنان شهر مربوط می‌شود. هویت اجتماعی به روابط و تعاملات میان افراد و گروه‌ها در یک شهر اشاره دارد، در حالی که هویت اقتصادی به فعالیت‌های اقتصادی و ساختارهای مالی شهر مرتبط است. هویت فضایی نیز به طراحی و ساختار فیزیکی شهر، از جمله خیابان‌ها، پارک‌ها و فضاهای عمومی اشاره دارد. این مقاله به بررسی ابعاد و مولفه‌های هویت شهری می‌پردازد و سعی دارد تا با تحلیل دقیق این مفاهیم، به درک بهتری از چگونگی شکل‌گیری هویت شهری و تأثیر آن بر زندگی روزمره ساکنان شهرها دست یابد. با توجه به اهمیت هویت شهری در ایجاد حس تعلق و ارتباط میان ساکنان و محیط زندگی‌شان، این تحقیق می‌تواند به برنامه‌ریزان شهری، معماران و سیاست‌گذاران کمک کند تا با درک عمیق‌تری از هویت شهری، به طراحی و توسعه فضاهای شهری بپردازند که نه تنها نیازهای اقتصادی و اجتماعی را برآورده کند، بلکه به حفظ و تقویت فرهنگ و تاریخ محلی نیز کمک نماید.

هویت

اولین مرحله از شناخت هر مفهوم به ویژه مفهوم پیچیده‌ای مانند هویت تحقیق در معنای آن از دیدگاه واژه‌شناختی است. در لغت نامه دهخدا آمده است هویت از لفظ «هو» گرفته شده که اشاره به غایب است و آن درباره خدای تعالی اشاره است به کنه ذات او به اعتبار اسماء و صفات او با اشعار به غیبیت آن هویت گاه بر وجود خارجی اطلاق می‌شود و گاه بر ماهیت با تشخیص اطلاق می‌شود که عبارت است از حقیقت جزئی در بیان معنی هویت به واژه دیگری به نام تشخیص نیز اشاره شده است که در واقع به آن به معادل فارسی هویت نگریسته می‌شود. تشخیص جدایی و متمایز شدن تعیین یافتن و معین گردیدن افراد و شخصیت بزرگی و بزرگ منشی آنچه بدان چیزی از غیر از خود ممتاز شود چنانچه غیر دیگر در آن چیز مشارک آن نباشد تعریف شده است. (دهخدا، ۱۳۴۱)

هویت شهر

«هانری لوفور»، شهر را شیئی فضایی میداند که پهنه و موقعیتی را اشغال کرده و باید آن را به مثابه یک شی با فنون و روشهای مختلف از جمله اقتصادی سیاسی معیشتی و غیره مورد مطالعه قرار داد. در نظر او شهر به مثابه یک اثر هنری است شهر به سازمان یافته و نه نهادینه شده بلکه الگو یافته و به مالکیت گروه‌های مختلف در آمده است. لوکوربوزیه، چهار کار کرد اساسی حاکم بر سازمان شهری را سکونت کار تفریح و حمل و نقل معرفی می‌کند در نتیجه شهر لوکوربوزیه را باید شهری کارکردی دانست چنانچه به باور لوکوربوزیه سادگی در معماری بهترین پاسخ زیباشناسانه به نیازهای انسانی است در شهر ترکیب مناسب و آرمانی چهار کار کرد مذکور می‌تواند چنین پاسخی را عرضه کند. (آتشین بار، ۱۳۸۸)

از سویی نظرات متفاوت دیگری وجود دارد که شهر را ورای کالبد آن میداند: شهر چیزی بیش از مجموعه افراد و تسهیلات اجتماعی است. شهر بیشتر حالتی از اندیشه انسجامی از عادات و سنن و طرز فکرهای سازمان یافته که ذات لاینفک این عادت شده است. به عبارت دیگر شهر صرفاً یک مکانیزم کالبدی و یک بنای مصنوع نیست شهر درگیر روند اجتماعی مردمی است که آن را تشکیل میدهند شهر محصول طبیعت و به ویژه طبیعت بشر است. بسیاری از آنچه که معمولاً به عنوان شهر تلقی میکنیم امتیازهای آن سازمان‌های رسمی ساختمان‌ها خیابان‌ها راه آهن و نظایر آن صرفاً مصنوع هستند و یا چنین به نظر میرسند اما این چیزها فی نفسه تنها تسهیلات و طرح‌هایی تصادفی است که فقط هنگامی و تنها تا آن حد در بخشی از شهر زنده می‌شود که از طریق استفاده و عادت خود را مانند ابزاری در دست یک شخص با نیروی حیاتی نهفته در افراد و جامعه مربوط سازد. (آتشین بار، ۱۳۸۸) شهر به مثابه تبلور آیین و اندیشه جامعه نمی‌تواند در تمدنهای مختلف یکسان پدید آید.

گوناگونی شهرها در تاریخ و جغرافیای جهان بیش از هر چیز معلول این تفاوت است. شهر محدوده تصرف شده از فضاهاست که عناصر زندگی انسان اعم از مادی و معنوی در آن مستقر می‌شود. شهر در ابتدا وجود نداشته است؛ لکن به تدریج و به دنبال تعریف نیازهای زیست انسان عناصری پدید می‌آید که در تعامل با یکدیگر در محیط استقرار می‌یابند و قلمرو وابسته به ذهن و فعالیت انسان را می‌سازد که شهر نامیده می‌شود شهر، حاضر فضایی است که انسان ادراکات خود را از جهان در محیط آن تجربه می‌کند. بدین ترتیب شهر به مثابه عنصری جدید برای نسل‌های بعد بخشی از محیط به شمار می‌رود که در ساخت ذهن آنها نقش آفرینی می‌کند در مقابل انسان‌های جدید با ذهنیت نو شونده که ناشی از تحولات معرفتی و معیشتی آنها است در ساخت شهر مداخله کرده و تلاش می‌کنند تا آن را در انطباق حداکثری با ذهنیت جدید قرار دهند. (منصوری، ۱۳۸۶: ۵۰-۴۹)

هویت شهر مفهومی است که در فرایند ادراک سهل و ممتنع است هر کسی فکر می‌کند که هم هویت را می‌فهمد و هم شهر را در حالی که در جایگاه حرفه ای و تخصصی فهم این دو واژه یعنی هویت و شهر بسی دشوار است. کیومرث مسعودی پژوهشگر شهری معتقد است در شناخت هویت شهری باید هر دو سویه عینی و ذهنی آن یعنی شهر ساختار و کالبد شهری کارکرد اقتصادی، آن فضاها عمومی و غیره و نیز عامل ذهنی یعنی گروه‌های اجتماعی ساکن سطح ادراک و شعور، اجتماعی، توقعات و مطالبات آنها وضعیت شهروندی گروه‌های همگن و نظایر آن مورد بررسی و مطالعه قرار گیرند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هویت شهری پدیده‌ای پیچیده عینی ذهنی و نسبی است. یکی از نیازهای اجتماع انسانی احساس امنیت و حس تعلق است در این راستا هویت و عناصر هویتی در زندگی انسان موجب آرامش و ایجاد اعتماد به نفس و میل به داشتن تلاش مستمر با احساس امنیت می‌شود. (موثقی، آیرملو، ۱۳۸۵)

هویت یک شهر را می‌توان از جنبه‌های مختلف کالبدی و طبیعی انسانی و اجتماعی تاریخی و اقتصادی بررسی نمود و در واقع شکل‌گیری هویت شهری تحت تاثیر فرهنگ شکل طبیعی و کالبد مصنوع شهر قرار دارد. هویت مکان به عنوان یکی از راههای ارتباط بین انسان و مکان از طریق فرهنگ سابقه تاریخی خاطرات جمعی نوع و ماهیت فناوری ساخت عملکردها نشانه‌ها فرم‌ها و نمادهای شهری و ویژگی‌های بصری و کالبدی ادراک میگردد. هویت مکان از ارزش‌های فردی و جمعی نشات می‌گیرد و با گذر زمان، عمق گسترش و تغییر مییابد (امین زاده، ۱۳۸۹)

ابعاد هویت شهری

۱- هویت کالبدی شهر

«کامران کشمیری در بخش اول مقاله ی خود با نام هویت شهری و عناصر ساختاری آن هویت شهری را به بافتی کالبدی به شمار می آورد که بافت و ساختار و شکل شهر به آن وابسته است و می توان آن را به دو گروه الف عناصر باستانی و کهن معمولا به عنوان بافت تاریخی مطرح می گردد و ب عناصر جدید تقسیم کرد. (میرزایی نسب فهادان، ۱۳۹۲)

از دیدگاه کوین لینچ عناصر هویت بخشی شهر عبارتند از :

(۱) راه ها و شبکه های ارتباطی راه» که ممکن است خیابان پیاده رو جاده خطوط زیرزمینی تراموا خطوط راه آهن و... باشد عاملی است که با استفاده از آن حرکت بالفعل یا بالقوه میسر می گردد.

(۲) لبه ها: «لبه عاملی خطی است که به دیده ناظر با راه» تفاوت دارد مرز بین دو قسمت شکافی در امتداد طول و بین دو قسمت پیوسته ی شهر بریدگی که خطوط راه آهن در شهر بوجود می آورد حد مجموعه ای ساختمانی و دیوار را می توان به عنوان لبه نام برد. لبه ها عوامل جانبی هستند و نه محورهای توازن و تقارن ممکن است به صورت عواملی باشند که عوامل دیگر را مسدود کنند یا بر آنها حدی نهند؛ اما تا اندازه ای می توان در درون آنها نفوذ یافت.

(۳) محله ها بخش هایی از شهر که حدی متوسط و یا بزرگ داشته باشند باید واجد دو بعد باشند تا ناظر احساس کند وارد آن شده است. اجزاء هر محلی به دلیل خصوصیات مشترکی که دارند شناختنی هستند و سیمای محله ها را می توان از درون آنها تمیز داد ولی در صورتی که از خارج مرئی باشند دریافت نقاط مختلف از خارج نیز مورد استفاده قرار می گیرد.

(۴) گره ها نقاط حساسی در شهر هستند که محل تقاطع دو راه یا دو جاده کانونهایی که مبدأ و مقصد حرکت ناظر را بوجود می آورند ممکن است صرفا محل تقاطع دو خیابان و یا دو جاده باشند؛ جایی باشند که خطوط حمل و نقل تغییر مسیر میدهند؛ نقطه ای که چند راه به یکدیگر می رسند یا از کنار یکدیگر میگذرند همچنین گره ها مکان هایی متمرکز و کانونی نظیر تقاطع ها مفهوم گره را شکل میدهند برای مثال می توان گستره ی وسیعی از عناصر از فلکه ها گرفته تا میدان های تجاری را ذکر کرد. (بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲) مثل پاتوق هایی که در گوشه ای از خیابان و یا میدانی که از ۴ طرف مسدود است ایجاد می شود. گاهی این گره های تمرکز یافته کانون و در واقع نمادی برای یک محله هستند که می توان این گره ها را «هسته» نامید. تصور وجود گره در شهر از طرفی به وجود راهها و از طرفی دیگر به وجود محله ها وابسته است چون عملا باید راهی وجود داشته باشد تا تقاطع آن با راهی دیگر گرهی به وجود آورد. از جانب دیگر به وجود محله ها وابسته است؛ چون همانطور که گفته شد گره ها مهم ترین نقطه یا کانون یا قطب محله ها هستند.

(۵) نشانه ها نشانه ها نیز عواملی در تشخیص قسمت های مختلف شهر هستند؛ با این تفاوت که ناظر به درون آنها راه نمی یابد. معمولا اشیائی که ظاهری مشخص دارند. می توان ساختمان ها علائم، فروشگاهها و یا حتی یک کوه را نام برد خصوصیت هر نشانه باید به گونه ای باشد که بتوان از میان عوامل مختلفی آن را باز شناخت پاره ای از نشانه ها را که بر پاره ای عوامل کوچک قد برافراشته اند می توان از دور به زوایای مختلف تمیز داد و در جهت یابی آنها را از تمام جوانب مورد استفاده قرار داد مثل یک برج بلند گنبد های طلایی تپه های بزرگ و... برخی نشانه ها نیز تنها در محل و جهتی مشخص قابل رؤیتاند و بر جزئیات استوارند؛ مثل: علائم راهنمایی و رانندگی نمای یک فروشگاه و یا دسته ی یک در از این نشانه ها اغلب در شناخت سیمای و یا بافت شهر استفاده می شود و هر چقدر مسیر حرکت برای ناظر آشناتر باشد بیشتر مورد استفاده قرار می گیرند. (لینچ، ۱۳۸۳) در سیمای شهر نشانه عاملی است که از محیط دور و نزدیک متمایز است. نشانه های شهری به منزله ی عوامل هدایت

کننده ای هستند که مردم را در جهت یابی و خوانایی موقعیت شهر راهنمایی می کنند کاربری نشانه های شهری و نوع فعالیتی که در آنها صورت می گیرد می تواند طیف وسیعی از انواع کاربری های شهری اعم از مذهبی، تجاری مسکونی عنصر یادمانی و... را در بر بگیرد (حمیدی و صبری، ۱۳۷۶)

بافت کالبدی و ساختار مکانی قضایی شامل انتظام عوامل کالبدی در شهر و سلسله مراتب شبکه معابر است که از مهمترین ابعاد هویتی فضاهای شهری را شکل می دهد زیرا شکل گیری بافت کالبدی فضاهای شهری متأثر از اندیشه ها، باورها فعالیت ها و سطح فرهنگ جامعه است واقعیت این است که بافت کالبدی امکان بازشناسی هویت شهری را به صورت بصری فراهم می کند و به همین دلیل از میان سایر ابعاد هویتی اهمیت بیشتری دارد. (میهوت و دیگران، ۱۳۹۲)

۲- هویت بصری شهر

که شامل ارزش های زیباشناختی در شهر و کیفیت فضایی و امکان ادراک و موقعیت و جهت یابی را شامل می شود. اگر فردی را در شهری وارد شود و او بعد از دیدن بخش های مختلف شهر از او راجع به شهر و مکانیابی و فضاها پرسیده شود و شخص مورد نظر بتواند به خوبی شهر را توصیف کند و دیگرام شهر در ذهن او باقی بماند این شهر نمایانگر شهری با هویت بصری خواهد بود.

۳- هویت شناختی شهر

کیفیت و کمیت اطلاع از فضای شهر و نماها و نشانه های شهری و ارزش های تاریخی و فرهنگی را به ما نشان می دهد موثقی، آیرملو (۱۳۸۵) عناصر هویتی هر کدام در شب و روز مفهوم خاصی را به ما می دهد و باید آن چنان خوانایی و وضوح داشته باشد که هویت بخشی به شهر را در هر دو زمان حفظ کند. به طور کلی هویت شهری در چارچوب فرهنگ شهری که برخاسته از رفتارهای اجتماعی در دوران تاریخ و روند رویدادهای اجتماعی و سیاسی و اقتصادی و... یک شهر یا کشور است ایجاد می شود و یک محیط شهری با فرهنگ خود یک هویت شهری می سازد که می توان بیان کرد که همان طور که فرهنگ های متفاوتی بر یک جامعه و یا محیط شهری وجود دارد هویت های شهری متفاوتی نیز ممکن است در یک جامعه و محیط شهری باشد. (میهوت و دیگران، ۱۳۹۲) برای شناخت شهر و مشکلات آن و نهایتاً ارائه راه حل های مناسب در جهت تقویت هویت شهر شناخت مولفه های مربوط به هویت شهر و دسته بندی آنها ضروری است.

مولفه های هویت شهری

قبل از بحث درباره مولفه های هویتی شهرها به این نکته اشاره می گردد که در راهکارسنجی هویت شهری مفاهیمی چون بی هویتی و هویت نداشتن معنی و مصداق ندارد شهرها مانند همه ی موجودات و چیزهای دیگر بر مبنای صفات ممیزه ای که آنها را از موجودات و چیزهای دیگر جدا می کنند واجد هویت هستند شهر امروز ایرانی بی هویت نیست بلکه صفات هویتی آن را نمی توان در یک الگوی تعریف شده جای داد یعنی شهر امروز ایرانی نه دارای الگوهای شهرهای سنتی کشور است نه الگوی شهرهای غربی را نشان می دهد اوج بازتاب مفهوم بی هویتی ناظر بر این معنی است که فرم و عملکرد با نیازهای متحول مردم سازگاری نداشته و برای سازگاری با نیازهای پیش رونده جامعه احتیاج به تغییر دارند صفات هویتی ویژگی هایی هستند که در صورت به کار گرفته شدن زمینه ساز ساماندهی سازنده واحد شهر و یا عناصر زیر سیستمی آن می باشند. (بهزادفر، ۱۳۸۶)

شناخت مولفه های هویت شهر

برای شناخت هویت یک شهر باید مولفه های سازنده شخصیت آن را شناخت. مولفه های شخصیت یک شهر همانند مولفه های شخصیتی انسان دارای دو بعد عینی یا کالبدی و ذهنی یا روحی است که می تواند از طریق سه محیط طبیعی مصنوع و انسانی از یکدیگر تفکیک گردند. برای بررسی هویت هر شهری در جهت شناخت صفات اختصاصی و برجسته متغیرها در مولفه های طبیعی مصنوع و انسانی اقدام کرد اجزای مولفه طبیعی از متغیرهایی چون کوه دشت، رود، تپه ماهور و نظیر آن برخوردار است اجزای مولفه مصنوع نیز از متغیرهایی چون تک بناها بلوک شهری محله راه خیابان میدان و نظیر آن برخوردار است. اجزای مولفه های انسانی از متغیرهایی چون زبان دین سواد اعتقادات محلی آداب و رسوم و نظیر آن برخوردار است. عناصر هویتی از این نظر که به لحاظ کیفی دارای چه میزان ارزش هستند به سه قسمت شامل عناصر مثبت، منفی و یا خنثی تقسیم می شوند وقتی یک عنصر هویتی می تواند مثبت باشد که توانایی های خاصی را دارا بوده و بتواند برای حیات و معنی دار کردن شهر مفید و به لحاظ بار معنایی مثبت باشد. به طور مثال در زمینه توریسم حفظ منافع شهر و قابلیت سازماندهی فضایی شهر و توسعه درون زای شهر به عنوان یک پتانسیل در جهت پیشرفت و حفظ منافع و ارزش های شهری حائز اهمیت و توجه خاص باشد. زمانی در جهت منفی عناصر هویتی را دسته بندی می کنیم که نه تنها هیچ گونه ویژگی موقعیت یا شرایط ویژه خاصی را در جهت پیشرفت و حفظ منافع ارزشمند جامعه و طبیعت دارا نبوده بلکه ممکن است باعث تخریب و ویرانی شرایط ویژه محیط شود به عنوان مثال شهره بودن یک شهر از نظر بافت اجتماعی به اعتیاد یک مولفه هویت انسانی است که در دسته بندی ارزشی منفی شناخته می شود. طول و عرض جغرافیایی با وجودی که در جهت دسته بندی خصوصیات از مولفه های هویتی به حساب می آیند اما به لحاظ ارزش گذاری دارای بار ارزشی خنثی هستند (بهزاد فر، ۱۳۸۶)

مولفه های طبیعی هویت شهری

شناخت مولفه های طبیعی در ۶ شاخه قابل بررسی است:

- (۱) جایگاه کلی طبیعی عرض و طول جغرافیایی آن شهر و شاخص های وابسته
- (۲) مولفه های ساختاری جغرافیایی توپوگرافی هیدروگرافی و شاخص های وابسته
- مولفه های ساختاری طبیعی (رود - دره ها)
- (۴) مولفه های حوزه ای و ساختی طبیعی تنوع خاک پوشش گیاهی و سرریز حوضه ها
- (۵) مولفه های نقطه ای چشمه ها، تپه ها و مشابه
- (۶) مولفه های نقطه ای خطی (مسیر آب و مشابه)

مولفه های مصنوع هویت شهری

متغیرهای مولفه ی مصنوع شاخص های هویت شهر در زیر سیستم های مختلفی قابل طبقه بندی است:

- (۱) منظر عمومی شامل کلیت فرم شهر با دید پرنده که وضعیت شهر را از گذشته تا شرایط موجود نشان می دهد
- (۲) عناصر خطی ساختاری شاخص خیابان های اصلی ساخت شهر
- (۳) شاخص های کانونی و نقطه ای شهر شامل میادین دروازه ها پارک ها و نظیر اینها
- (۴) شاخص های خطی نقطه ای تاریخی و کالبدی شامل کاخ ها بازار و نظیر اینها

(۵) تک بناهای شاخص شهری

(۶) توده ها حوزه ها و فضاهای شاخص شهری محلات قدیمی شهر قدیم مجموعه ساختمان های مسکونی و نظیر اینها (بهزادفر، ۱۳۸۶)

مولفه های انسانی هویت شهری

این مولفه ها نیز متأخر از نحوه اعمال آداب و رسوم اعتقادات و سیره و روش زندگی ساکنان هر شهری است و بیش از هر چیز به جنبه های مدنی شهروندان بر می گردد.

مولفه های این همانی با اشیا و فضاها هویت شهری

انسان حتی نسبت به یک شی یا فضا احساس این همانی می کند و آن را قسمتی از من خود یا می جمع می پندارد در این حالت ذهنیت فرد از حد خود تجاوز کرده عینیت بخشی از دنیای عینی را تبدیل به ذهنیت خود می کند به معنای دیگر آن را بخشی از هویت خود می داند. (پاکزاد، ۱۳۷۵) انسان غالباً با فضا به صورت فعالانه برخورد کرده همواره با آن در داد و ستد اطلاعات است. نقش انسان به عنوان یک گیرنده و محیط به عنوان نمایانگر میزان اهمیت استقلال فضا به عنوان عینیتی حاوی پیام است با این تفاسیل فضا زمانی برای ما دارای هویت خواهد بود که از طرفی بتوانیم آن را موجودی مستقل و عینی تلقی کرده و از طرف دیگر خود نیز به عنوان موجودی عینی در آن فعالیت و رفتار نموده و بالاخره بتوانیم ذهنیات ناشی از ادراک آن را با ذهنیات خود تطبیق دهیم. (پاکزاد، ۱۳۷۵)

نظریه ها و مکاتب فکری مختلف راجع به هویت شهری و حفظ هویت

نظریه پردازان مکتب فرهنگ گرایی از جمله کامیلوسیتیه، لودوک، جان راسکین، و... طی سالهای (۱۹۴۰-۱۸۱۸) توجه به میراث فرهنگی و جلوگیری از نابودی تاریخ گذشته را که هویت آن شهر را تشکیل می دهد بسیار با اهمیت و ضروری میدانند. همچنین توجه به فرهنگ ملی و سنت های قدیمی در توسعه شهری و بهسازی و مرمت موبه مو تکمیل بناها به سبک گذشته و کاربری موزه ای و مرمت بافت و بناهای شهری را موجب پابرجایی و زنده ماندن تمدن شهری میدانند به طوری که کامیلوسیتیه در نظریه هویت تاریخی شهرها معتقد است که هویت شهر تنها در یک بنا خلاصه نمی شود.

بلکه در کل شهر معنی می یابد و راسکین اعتقاد دارد که بناهای گذشته تنها متعلق به نسل حاضر نیست، بلکه به گذشتگان و آیندگان تعلق دارد هدف مداخله این مکتب در بافت های تاریخی احیای کالبد و بهبود کارکرد آن می باشد. (حبیبی، مقصودی، ۱۳۸۱)

نظریه پردازان مکتب نوگرایی آرمان گرایی از جمله شارل فوریه، ربرت اوئن، والتر گروپیوس و... طی سالهای (۱۸۶۹-۱۹۴۸) توجه به افزایش کارایی و بالا بردن زیبایی در شهر با استفاده از مصالح جدید و خلق فضاهای جدید در شهر تاکید داشته اند و عمدتاً نوع مداخله را بازسازی به سبک امروزی با کاربری و تکنولوژی جدید میدانستند.

نظریه پردازان مکتب انسان گرایی از جمله کوین لینچ پاتریک گدس، لوئیس مامفورد و... طی سالهای (۱۸۵۴-۱۹۳۲) توجه به طبیعت و فرهنگ را مهم میپنداشتند و در انجام بهسازی و نوسازی بر اساس بافت ارگانیک و سلسله مراتب عملکردی شهر

قدیم و انطباق مکان و زمان در بنا یا مجموعه های شهری با حضور مطالعات برنامه ریزی شهری در بهسازی و نوسازی شهر تأکید می ورزیدند.

اندیشمندان مکتب پست مدرن فرانگرایانه از جمله چارلز جنکر بوین و راتانسی، گرگن و... از سالهای ۱۹۶۰ تا کنون تلفیقی از مداخله نوگرایانه و فرهنگی گرایانه که که از افراط و تفریط دو نوع مداخله بکاهد مطرح ساختند خط مشی اکثریت آنها برای بهسازی و نوسازی شهری، حفظ تار و بود کهن تاریخی در کنار دگرگونیهای کالبدی فضایی شهر و رشد ارگانیک آن بوده است. پست مدرنیسم برای بازگشت به مقیاس انسانی احیای دوباره اجتماعات و اشکال بومی تلاش می کند و بر خلاف مدرنیسم به سنت های بومی و فرهنگ محلی توجه خاص دارد. (شماعی، پوراحمد، ۱۳۸۳)

هویت شهری و شهرداری ها

هویت شهری به مجموعه ویژگی ها، نشانه ها و عناصر فرهنگی، تاریخی و اجتماعی اطلاق می شود که یک شهر را از دیگر شهرها متمایز می کند. این هویت شامل معماری، فرهنگ، تاریخ، آداب و رسوم، و حتی رفتار و تعاملات اجتماعی ساکنان است. شهرداری ها به عنوان نهادهای محلی مسئول مدیریت و توسعه شهر، نقش حیاتی در شکل دهی و تقویت هویت شهری دارند. یکی از وظایف اصلی شهرداری ها در زمینه هویت شهری، حفظ و توسعه میراث فرهنگی است. این شامل حفاظت از بناهای تاریخی، آثار هنری و سنت های محلی می شود. شهرداری ها باید با همکاری سازمان های فرهنگی و هنری، برنامه هایی را برای نگهداری و بازسازی این عناصر فرهنگی طراحی کنند. این اقدامات نه تنها به حفظ هویت شهری کمک می کند، بلکه می تواند به جذب گردشگران و تقویت اقتصاد محلی نیز منجر شود. طراحی فضاهای عمومی یکی دیگر از جنبه های مهم هویت شهری است. شهرداری ها باید با توجه به نیازهای جامعه و ویژگی های محلی، فضاهای عمومی را طراحی کنند که به تعاملات اجتماعی و فرهنگی کمک کند. پارک ها، میدان ها و خیابان های طراحی شده به خوبی می توانند به عنوان مکان هایی برای تجمع و تبادل نظر شهروندان عمل کنند و حس تعلق به مکان را تقویت کنند. مشارکت شهروندان در فرآیند تصمیم گیری و طراحی شهری از اهمیت ویژه ای برخوردار است. شهرداری ها باید با برگزاری جلسات مشاوره و نظرسنجی های عمومی، نظرات و پیشنهادات ساکنان را جمع آوری کنند. این مشارکت می تواند به افزایش حس تعلق و مالکیت شهروندان نسبت به هویت شهری کمک کند و باعث شود که ساکنان احساس کنند که در شکل دهی به محیط زندگی خود نقش دارند. ترویج فرهنگ و هنر در سطح شهر نیز به تقویت هویت شهری کمک می کند. شهرداری ها می توانند با برگزاری رویدادهای فرهنگی، هنری و اجتماعی، فضاهایی را برای نمایش استعدادها و خلاقیت های محلی فراهم کنند. این رویدادها می توانند به ایجاد ارتباطات اجتماعی و تقویت هویت جمعی ساکنان کمک کنند و به معرفی فرهنگ محلی به بازدیدکنندگان و گردشگران بپردازند. شهرداری ها باید با ارتقاء زیرساخت ها و خدمات شهری، کیفیت زندگی ساکنان را بهبود بخشند. این شامل بهبود حمل و نقل عمومی، تأمین خدمات بهداشتی و آموزشی، و ایجاد فضاهای سبز و تفریحی است. این اقدامات می تواند به افزایش رضایت شهروندان و تقویت هویت شهری کمک کند، زیرا ساکنان در یک محیط با کیفیت و پایدار زندگی می کنند. هویت شهری به عنوان یک عنصر کلیدی در شکل دهی به تجربه زندگی شهری و ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان، نیازمند توجه و مدیریت مناسب است. شهرداری ها با حفظ میراث فرهنگی، طراحی فضاهای عمومی، مشارکت شهروندان، ترویج فرهنگ و هنر، و ارتقاء زیرساخت ها می توانند به تقویت هویت شهری کمک کنند. این اقدامات نه تنها به زیبایی و جذابیت شهر می افزایند، بلکه به عنوان ابزاری برای تقویت ارتباطات

اجتماعی و فرهنگی در جامعه عمل می‌کنند. با توجه به چالش‌های موجود در عصر جهانی‌سازی و تغییرات سریع اجتماعی، توجه به هویت شهری به عنوان ابزاری برای حفظ فرهنگ و تاریخ محلی و تقویت ارتباطات اجتماعی ضروری است.

منابع و مآخذ

۱. آتشین بار محمد (۱۳۸۸) تداوم هویت در منظر شهری، تهران: نشریه باغ نظر، شماره ۱۲، صفحات ۴۵-۵۶.
۲. استوار، مسیب (۱۳۹۲) هنر گرافیک محیطی، تهران: انتشارات رازنامه.
۳. امین زاده، بهناز (۱۳۸۹) ارزیابی زیبایی و هویت مکان، نشریه هویت شهر، شماره ۷.
۴. بنتلی ای ین و همکاران (۱۳۸۲) محیط های پاسخده، ترجمه مصطفی بهزادفر، تهران دانشگاه علم و صنعت.
۵. بهزاد فر، مصطفی (۱۳۸۷) هویت شهر نگاهی به هویت شهر تهران، تهران، موسسه نشر شهر.
۶. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۷۵) هویت و این همانی با فضا، تهران: مجله صفا، سال ۶، شماره ۲۲-۲۱.
۷. حبیبی؛ محسن، مقصودی؛ ملیحه (۱۳۸۱) مرمت شهری، تهران: دانشگاه تهران.
۸. حمیدی؛ ملیحه، صبری؛ رضا (۱۳۷۶) استخوان بندی شهر، تهران: جلد ۱ و ۲ تهران: سازمان مشاور فنی و مهندسی شهر تهران.
۹. دهخدا، علی اکبر (۱۳۴۱) لغت نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران.
۱۰. شماعی؛ علی، پوراحمد؛ احمد (۱۳۸۳) بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا، تهران: دانشگاه تهران.
۱۱. لینچ، کوین (۱۳۸۳) سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، تهران: دانشگاه تهران موسسه انتشارات و چاپ.
۱۲. مبهوت؛ محمدرضا، منتظری؛ زهرا، طوسی؛ حدیثه (۱۳۹۲) تاثیر گذاری المان های شهری بر هویت فضای شهری، همایش ملی معماری، شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار، مشهد.
۱۳. منصوری، سید امیر (۱۳۸۶) دو دوره سازمان فضایی در شهر ایرانی قبل و بعد از اسلام با استعانت از تحولات شهر کرمان، تهران، مجله باغ نظر، سال ۴، شماره ۷.
۱۴. موثقی؛ رامین، آیرملو؛ سحر (۱۳۸۵)، عناصر هویت فرهنگی در شهر همایش بین المللی شهر برتر، طرح برتر همدان، سازمان عمران شهرداری همدان.
۱۵. میرزایی نسب فهادان، مهدی (۱۳۹۲) جایگاه گرافیک محیطی در هویت بصری شهر، مجله چیدمان، سال دوم، شماره ۴.